

Jeni məzmun — yeni forma tələb edir

arama qda məzəmmət edərək, Belomorsqo qanab haqqında, yeni məzmunu malik, aski formalı əsər jazıb qor iləri syran yol. Kirşonu yaxşı başa düş bilməyirəm.

Əlbəttə ki, hər bir şey haqqında jazmaq mymkündür. Belomorsqo qanab haqqında da jazmaq olar. Suoforta qassalar haqqında da, la kin belə əsər jalnz təxniqdan ibarət olara qalacaqdır; bu sənət əsəri olmajaqadır, belə pjes bir il ömür syraya, hər kas ona bir dəfə baqmaqda kifajətlənəcaqdır. Hər bir məzmun myvafiq forma tələb edir, zira bytyn digər uqunsuzluqlar nilajədə mexaniki hallarla nitələnləcaqdır. Əgər jazıb əsəri ne qırdığı formans hiss etmişsə, əjər o qəhrəmanın bəroketliklə həcəcan lamajırsə, əjər o əzy də qəhrəmanın əclərlə və sevinçlərini jazsamsa, onda pjesə tamaşaçılar la qəjd buraqcaqdır. Əsər tamaşaçını nı syuruna, əqlinə təsir edəcəkdir. Jalnz syura təsir edərək ejni zamanda dujqaja toqunmajan əsər, sənət nyuməni dejildir.

Əjər jazıb əsə oqucsunu həjə, çalındırmaja əsə jazıb dejildir, əjər dramaturq tamaşaçını iradəsinə təbə edərək gylidyməjir və ja aqlatmaja əsə dramaturq dejildir. Belə jazıb və ja dramaturq mynasibət işlərilə və ja inçə sənətdən kənar digər şeylərə məşuq olsa daha yaxşı iş gırmış olar. Bu qovranma, dork etmə prosesinde, jazıbçının dyu ja gerysy coq bejyk və həttə qol edici bir rol oınajır; o, bizim quruluşumuzu, jaradqımsız bu jeni dyunjan sevirni, onun myvafiqlijlərini sevir və myvafiqli cətinliklərindən aqtrırmır?

Sura jazıbçının məqsədi, bejyk quruluşumuzu əks etdirmək, əsə çalmaqda və qəhrəmanların jeni qaliblijatlar ycn səfərbərligə alımaqdır.

Hənsə materialı secir və hənsə jənləmiş 26 Bəktə qomisarlardan tə-

formans qəbul edir— bu jazıbçının əsirdir və bu onun jaradıcılıq istedadından əslir bir şəjdir. Birisini Belomorsqo qanab maraqlandırır, digərinin traqora zavodu, yucuncusunu işə sovxoçdaks çins inək. Jalnz bu təqdirə dramaturq dolqun, dəjarli, iyşkək kejjifajitli və həttə əlməz bəddi əsirlər jarada blər.

Mən mysət qəhrəman tipi problemsə yəzində dajnamaq istəjirəm. Bizim həyatımız və sənəfsəz çətinlijini qurucusu olan, bytyn dynja mystabidiləri ilə mybarəzə edən, əz qıvətli cijnlərində jer kyvəsinnin altında bir hissəsinin. gigant bir aqtrılıq saqlajan, jeni devrin bu qəhrəman nə qol oınalır?

Bəzi joldaşlar şaqəddiçəsinə olaraq dısyunırlar ki, bu problemdən myəjən reseptlər verməklə jaxa qurtarmaq olar. Həttə burada joldaşlardan birisi bu reseptlərdən birisini oqudu: «Bizim zamanımızda qəhrəmanın əjdən və əşkarıdır, o, çə sur, mədəni, namuslu və sairidir.... Burada nə cətin iş varmıy ki, nə ycn jazıb joldaşlar belə qəhrəman jazıb gəstərməjirlər. O joldaşın dedikləri taxminən bundan ibarət idi. Mənə ələ gəlir ki, məsələ o joldaşın dısyundyjı kibi dejildir. Məsələ daha geniş və qərinidir. Burada məsələ jazıbçının xəsisligində və ja kejjif istajib istəməsinədə dejil.

Tamaşaçını aqlatmaq və ja vıçdənlən olaraq gylidymək əsn şey dējildir. Dramaturq, tamaşaçıların əsəbləri və hissələrini oınamaq lazımlı gəlir, o ələ bir vəzifəj taratmalıdır ki, tamaşaçının əsəbləri, bir elektrik qurucusu dıjmsi kibi onun barmaqılar altında bulunsun. Tamaşaçının bytyn dujqular, dramaturqun sərəncəməndə bulunmalıdır. Namuslu, gıyly, qocaq bir aqtrımlı qəhrəman vermək mymkündür, lakin tamaşaçını onun sevməli bilar.

İngilis çeneralı tərəfindən gylidyməmiş 26 Bəktə qomisarlardan tə-

rixi hamımız məlumdur. Bu tema ja dair, bizdə hamın adla, «26» lakin kino fiimi cəkilmişdir. Oradaq qəhrəmanlar, hamı namuslu, çə sur, yaxşı adamlardır, film əzy təkniki cihətdən jaqş cəkilmişdir. Bu qədimlər qorqudukmadan əlymın qıvətini tələli ilə maraqlanmaja. Şəklə baqaraq tamaşaçılar bir-birinə əzy myləhəzərləri sejjajirlər. «Bu jeri yaxşı dıydzılmışdır, amma burasınandır» dejildir, bu işə coq gərdəjdir. Onlar həttə ən faciə moment olan gylalanmə səhnəsi belə maraqlandırmajır.

Nə ycn bu belədir? Bəktə proletariət əz rəhbərlikdən, onun əsərdə joldanda Orta Asjanın qumlu steplərində gejjisrləri dısyon gylidymə gərək qəhrəmanların, unıt məjir, onlar sevir. Lakin bu oınadan iləri gəlir ki, myallıf lazımı vəzifəj taratmaq, qəhrəmanları lazıjı olduqları iyşkəkligə qaldırmaq və bununda da, tamaşaçılara onların dujqularına təsir etməgi bacarmamış, burda jalnz çənkək qompozisija diqqət edilərək bununda tamaşaçını əldədaçqlarını cənn etmişlər. Lakin tamaşaçı bu yr məharətlərlə əldədaçmış hərif dejildir.

Əgər teatra da oturan tamaşaçını mənliq olaraq tənjid edərək dısyuna bilirsə, demək o hələ gərdəykəllə ilə həjəcanlanmamışdır. Dramaturqun vəzifəsi budur: o pərdə qalqan məmentədən tamaşaçının boqazından ələ jarpışmalardır ki, tamaşaçını tamamilən onun əlində əsir ola bilsin, o kənarından tamaşa ədərkə sejjəje bilməli.

Bu baq bu saat gyləçəklər, bu saat əqləməli, indi işə əlqış oınalmbdır. Jazıbçının bilimə və əvvəlcədən bula ymlad baqlanmalıdır.

Bizim joldaşlardan birisi jeni teatros haqqında bir pjesə jazmışdır. Jazıbçının bilimə və əvvəlcədən bula ymlad baqlanmalıdır. Bu əsər oqunub biterək hamıja təsir baqlımsıdır. Bir gyn sonra bəzi aqtrıqlar pjesin pis olduqunu

səjjəməje başladılar.

İkinci diqqət oqunmaq coq olundu, jeni də əsər oqunub biterək qejri ixtijars olaraq həttə əsərə dısyon cəqanlar belə pejsans əqlşadılar, halbu ki, əsərin qajəsi məlum idi...

Qəhrəman resepti ilə jaratmaq olmaz. Jazıbç ə qəhrəmanın nə qədər yaxşı kejjifajitlərlə bəzajir, səbəzən, əjər o qəhrəman çalın bir insan kibi bytyn etirissarləla gəstrə bilməmişsə, fərqi joqdur, o qəhrəman sevimləcaq və jazıbç myləqə tamaşaçından belə seziər hər dəcaqdır: qəhrəman bir əz syndir, sxematikdir, qurudur... Tolstojun gylidyməli desimlə Həks Murad aqaj ystə qalqaraq sonra əly bir halda jeri jəqləbrək adqma ələ gəlir ki, qocə, qocə, çəsim bir daq ucub tekyulyr. Geryny myallıf əz qəhrəmanın nə qədər iyşkəklə bilmışdir. Bu baqaracaq, bu sənəti biz də ojrənəcəliyiz.

Mən əminəm ki, sura jazıbçının məntiq olaraq tənjid edərək dısyuna bilirsə, demək o hələ gərdəykəllə ilə həjəcanlanmamışdır. Dramaturqun vəzifəsi budur: o pərdə qalqan məmentədən tamaşaçının boqazından ələ jarpışmalardır ki, tamaşaçını tamamilən onun əlində əsir ola bilsin, o kənarından tamaşa ədərkə sejjəje bilməli.

Bu kibi nəhəng bir quruluşda coq sənəvlər olacaqdır. Coq bizim qəhrəmanlar sərv etsinlər, əjər onlar istadlıqları qədr sevsinlər. Tanıqıçılirimizdən bəziləri bu son vaqt ləza qədr əsevjə seziyny eşitmək belə istəməjirlər.

Bu necə qəhrəmandır ki, qadın sevir? Mən Qari Marqonun ki, qadın sevmiş olduqunu təsavvür edə bilmərəm. Bu xardəçəqlərə ujqmaqdır, bu əski dujquların jeni vəzifədə jeni kejjifajitlərlə mejdəmə qıvəsənən ənləməjaqdır... Mənə bu yr tendensijalara bir kərejk son vermalidir.

Rus jazıblarına, çilənəmiş ədəbi bəzdir dil Puşkin və Ostrovskinin dil miras qaldıqna baqmajaaraq A.

M. Qorki rus jazıblarının dili haqqında ortaja jeni tələblər atar; bu bizim milli cımyurijələrin jazıblar ycn daha ciddi bir məsələdir.

Bizim dilimiz lap qədimdən, geniş kityəllər ənləmədə çərk ərəb sevjəli dölmüşdür. Bu dil jalnz əsil aristokratjansın, iyşkək dajraların ənləməç bir dil idi. Azad oımız geniş kityələr bu dil əlejhina mybarəzə aparmaq başladılar, dilin tyrk. lojdırimsi ycn jeni çəranlar ənləq gədi. Bunlar cətməşjan səz jəri qədim tyrk dilindən gətyrmək istəjirlərdi, lakin bu dili də geniş kityələr ənləməjaqcaqdır. İndi bu ten deşisjalar əlejhina mybarəzə apararaq xalq kityələrini ənləməje qəjri bir dil uqrunda çalısar.

Lakin bəzi joldaşlar əjdən ədəbi dil jaratmaq əvəzinə digər bir ifadə vərirlər. Onlar ədəbi dilimizə hər yr provinsijalıq (əjalətlic) elementləri daxil etmək istəjirlər. Əjdənki bu, bu də ərəblik və ar. xəzmi kibi zarərli bir tendensijadır. Dil məsələsi dramaturq ycn daha ciddi bir məsələdir. Onun dili romançının dilindən fərqlidir.

O romancə kibi əzy tərəfindən dənəşməq imkansız malik dejildir. O daqıq və çalın bir dilde, qssa mykajımla dənəşməlidir. Ymd edilən ki, qurultaj məsələni də nəzərdıycaq ələcaqdır.

Mən bir də Mosqva da əcləcaq ənlətilər teatrosu məsələsi yəzində dajnamaq istəjirəm. Aleqsej Maqsi. movic maraqlı bir təkif etdi — o bytyn digər xalqların nyaməndələrini, başqa xalqların təcribə və myvafiqlijlərini təmət etmək ycn Mosqva da millətler teatrosu təşkil etməgi iləri syrdı.

Bəzi joldaşlar bu teatronun təşkilini bu yr təsavvür edirlər, onları fikrinə buraja milli truppalardan ibarət qastroloqlar gələcək və əz dilərində tamqalar vərəcaqlər. Mənə ələ gəlir ki, xysusi əqijət həjəti olan və milli cımyurijələri jən jazıblarının əsərlərini syt aqtrıqlarının istrakile sy dilində oınajacaq bir teatro təşkil etmək daha yaxşı olardı, bu halda rus tamaşaçılar milli cımyurijələrin sənəti və mədəniyyətini daha dərindən təmət oınamaq tapıla bilirdi. Oınajacaq piեսlərə təmətəje oınamaq və ja qonultulıq əməli etmək ycn bu işə milli cımyurijələri rejsiorlar çəb edib bilar.